

Hoogheemraadschap van
Rijnland

**WERKPROTOCOL
SOORTBESCHERMING**

cluster Baggeren

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding.....	3
1.1	Wet natuurbescherming onderdeel soortenbescherming	3
1.2	Algemene zorgplicht	3
1.3	Verbodsbepalingen	4
1.4	Ontheffing van de Wet natuurbescherming	4
1.5	Vrijstelling.....	4
1.6	Gedragscode Wet natuurbescherming soortenbescherming.....	4
1.7	Werkprotocollen voor bestendig beheer en onderhoud	5
1.8	Leeswijzer	5
2.	Intern werkproces	6
3.	Toelichting op de werkprotocollen.....	7
3.1	Inleiding	7
3.2	Werken conform de gedragscode	7
4.	Werkprotocol voor baggeren en herprofilen van wateren (BBO).....	14
5.	Werkprotocol voor schonen van wateren (BBO).....	15
6.	Werkprotocol voor maaien van bermen, dijken, gazons en oevers (BBO).....	16
Bijlage 1.	Werkwijze omgang nesten meerkoet	17
Bijlage 2.	Definitie ecologisch deskundige.....	18

1. Inleiding

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht die bestaat uit drie onderdelen:

- Gebiedsbescherming (voorheen de Natuurbeschermingswet 1998)
- Soortenbescherming (voorheen de Flora- en faunawet) en
- Bescherming houtopstanden (voorheen de Boswet).

1.1 Wet natuurbescherming onderdeel soortenbescherming

In de Wet natuurbescherming, onderdeel soortenbescherming gelden enkele verbodsbepalingen die alleen met een verleende ontheffing mogen worden overtreden. Wanneer werkzaamheden van het waterschap uitgevoerd worden volgens een goedgekeurde gedragscode en de werkzaamheden in het kader van één van de genoemde wettelijke belangen plaatsvinden, dan is géén ontheffing nodig en geldt een vrijstelling van de Wet natuurbescherming. Het baggeren van watergangen wordt uitgevoerd in het kader van openbare veiligheid. De activiteiten zijn gericht op het voorkomen en waar nodig beperken van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste. Hiermee wordt voorkomen dat mensen- en dierenlevens, woningen, (bedrijfs-) gebouwen, oogsten en natuur verloren gaan.

1.2 Algemene zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is natuurvriendelijk werken, voor alle in het wild levende dieren en planten, het uitgangspunt. Dit betekent dat het kabinet het van belang acht om de eigen verantwoordelijkheid voor het behoud en de bescherming van de natuur tot uitdrukking te brengen. De wet spreekt hierbij van een "algemene zorgplicht". Het uitgangspunt van de zorgplicht is dat iedereen alle handelingen die nadelige gevolgen kunnen hebben voor alle in het wild levende planten en dieren, hun directe leefomgeving of een Nature2000-gebied achterwege laat.

Dat brengt met zich mee dat een ieder op de hoogte dient te zijn van aanwezige natuurwaarden, de kwetsbaarheid ervan en de mogelijke gevolgen daarop van zijn handelen. Vanuit deze zorgplicht dient iedereen dus "voldoende zorg" in acht te nemen voor alle in het wild voorkomende planten en dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving.

De algemene zorgplicht geldt overal, dus ook op plaatsen waar het gebruik van de gedragscode niet nodig is omdat juridisch beschermde soorten ontbreken. Op plaatsen waar zich wel juridisch beschermde soorten bevinden, geldt het gebruik van de gedragscode als een invulling van de algemene zorgplicht.

In de Wet natuurbescherming is de zorgplicht voor gebieden en soorten als volgt beschreven:

"Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. De zorg houdt in elk geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:

- *dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel*
- *indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of*
- *voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt."*

1.3 Verbodsbepalingen

Naast de algemene zorgplicht die voor alle in het wild levende planten en dieren geldt, zijn voor beschermde soorten specifieke verbodsbepalingen van toepassing. Deze verbodsbepalingen, die handelingen die het voortbestaan van beschermde planten en diersoorten in gevaar kunnen brengen verbieden, is een belangrijk onderdeel van de Wet natuurbescherming. Deze verboden zorgen ervoor dat in het wild levende beschermde soorten zoveel mogelijk met rust worden gelaten. De Wet natuurbescherming kent ten aanzien van de directe bescherming van individuen en populaties drie verschillende beschermingsregimes:

- Vogelrichtlijnsoorten, dit zijn alle van nature in Nederland in het wild levende vogels;
- Habitatrichtlijnsoorten, dit zijn in het wilde levende dieren van soorten die zijn genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn;
- Andere soorten, dit betreft de in bijlage A van de Wet natuurbescherming genoemde nationaal beschermde soorten. Voor een aantal van de "andere soorten" geldt op basis van verordeningen vrijstelling van de verbodsbepalingen.

1.4 Ontheffing van de Wet natuurbescherming

Het overtreden van de verbodsbepalingen is alleen mogelijk met een ontheffing. Deze wordt onder bepaalde voorwaarden door het bevoegd gezag afgegeven. Het bevoegd gezag is de provincie van het gebied waar de verboden handeling (voor het grootste deel) wordt uitgevoerd.

1.5 Vrijstelling

De provincies hebben in hun verordeningen diersoorten uit de lijst van "andere soorten" aangewezen waarvoor een vrijstelling geldt en dus geen ontheffing van verbodsbepalingen voor hoeft te worden aangevraagd. De lijst met vrijgestelde soorten is per provincie anders. De zorgplicht is wel van toepassing. Voor Rijnland geldt dat in de provincie Zuid-Holland voor meer soorten een vrijstelling geldt dan in de provincie Noord-Holland.

1.6 Gedragscode Wet natuurbescherming soortenbescherming

Als gewerkt kan worden volgens een goedgekeurde gedragscode en de werkzaamheden in het kader van een van de genoemde wettelijke belangen plaatsvinden, dan is geen ontheffing nodig en geldt een vrijstelling. In een gedragscode wordt een wijze van uitvoering van handelingen beschreven waarmee naar het oordeel van de Minister van Economische Zaken afdoende is gewaarborgd dat ten aanzien van de beschermde soorten zorgvuldig wordt gehandeld.

De gedragscode geldt als vrijstelling als de werkzaamheden als "bestendig beheer en onderhoud" (BBO) wordt uitgevoerd. Dit is het gebruikelijke beheer en onderhoud zoals dat volgens de bestaande praktijk plaatsvindt. Het betreft regelmatig terugkerend beheer of onderhoud dat al langere tijd plaatsvindt zonder dat deze activiteiten in de weg hebben gestaan aan de vestiging en het behoud van individuen van beschermde soorten in de gebieden waarin de activiteiten plaatsvinden. De activiteiten zijn gericht op het handhaven van de bestaande situatie, hetgeen bijvoorbeeld kan blijken uit een beheer- of onderhoudsplan. Maatregelen zijn soms ingrijpend, zoals bij maaien of baggeren, maar zijn tevens een voortzetting van het beheer in het verleden.

Nieuwe vormen van beheer en onderhoud, intensivering van beheer en onderhoud in omvang of frequentie en het gebruik van nieuwe technieken in het kader van deze activiteiten zijn niet aan te merken als bestendig als de verandering een substantieel en negatief effect heeft op één of meer juridisch beschermde soorten.

De Unie van Waterschappen heeft een nieuwe gedragscode laten opstellen die op 22 januari 2019 is goedgekeurd door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De nieuwe gedragscode is per 1 februari 2019 van kracht.

1.7 Werkprotocollen voor bestendig beheer en onderhoud

Om volgens de gedragscode te kunnen werken, geldt als voorwaarde dat het waterschap de werkwijze met betrekking tot de juridisch zwaarder beschermde soorten nader specificceert. Rijnland heeft deze werkwijze voor verschillende activiteiten voor het project cluster baggeren in dit document opgenomen.

De werkprotocollen beschrijven de werkwijze voor soortbescherming binnen de Wet natuurbescherming en zijn van toepassing voor werkzaamheden die worden uitgevoerd in het kader van bestendig beheer en onderhoud.

De werkprotocollen gelden uitsluitend voor het cluster baggeren van Rijnland. Rijnland stelt later een algemeen werkprotocol op voor alle werkzaamheden die onder de gedragscode vallen. Als dat werkprotocol gereed is, komt hiermee dit werkprotocol voor cluster baggeren te vervallen.

1.8 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is het intern werkproces toegelicht.

Hoofdstuk 3 geeft een toelichting op de werkprotocollen. Tenslotte zijn in hoofdstuk 4, 5 en 6 de werkprotocollen voor de verschillende activiteiten opgenomen.

2. Intern werkproces

Het beschermen van flora en fauna vraagt om een zorgvuldige werkwijze.

Als voorbereiding op werkzaamheden verzamelt de omgevingsmanager informatie over de mogelijke aanwezigheid van beschermde soorten. Hij doet dit bijvoorbeeld door contact op te nemen met lokale natuurverenigingen zoals vogelwerkgroepen, KNNV en IVN. Hij vraagt hier specifiek naar de aanwezigheid van krabbenscheer, vogels (denk aan ijsvogel, oeverwaluw en jaarrond beschermde nesten van bijvoorbeeld roofvogels), beschermde planten, amfibieën en reptielen. De watersysteembeheerder kan informatie aanleveren over de aanwezigheid van krabbenscheer in de watergangen.

De omgevingsmanager neemt contact op met het Cluster Beleid en Omgeving team beleid & advies (waterkwaliteit & waterketen) en deelt de verzamelde informatie over beschermde soorten en geeft aan waar welke werkzaamheden uitgevoerd gaan worden. Door een ecologisch adviseur van dit team wordt een quickscan uitgevoerd. De verzamelde gegevens worden aangevuld met gegevens uit de nationale database flora en fauna (NDFF). Rijnland doet in principe geen aanvullend veldonderzoek naar beschermde soorten voor werkzaamheden die vallen onder bestendig beheer en onderhoud (zoals baggeren, schonen en maaien). De adviseur geeft aan of het werken volgens de Rijnlandse werkprotocollen volstaat of dat aanvullende voorschriften (periode van werken of methode van uitvoering) gelden.

De ecologisch adviseur beoordeelt of werkzaamheden in beschermde gebieden plaatsvinden (zoals bijvoorbeeld Natura2000, Natuurnetwerk Nederland etc) en adviseert de omgevingsmanager of een vergunningaanvraag in het kader van de Wet natuurbescherming nodig is.

3. Toelichting op de werkprotocollen

In dit hoofdstuk is beschreven hoe Rijnland invulling geeft aan de zorgplicht en het werken met de gedragscode Wet natuurbescherming bij het baggeren, schonen en maaien.

3.1 Inleiding

Gedragscode van toepassing

De gedragscode is van toepassing op de werkzaamheden baggeren, schonen van het nat profiel en maaien. Dit onderhoud aan watergangen wordt al uitgevoerd sinds de watergangen zijn gegraven. De wijze van onderhoud zijn ten opzichte van eerdere werkzaamheden niet sterk veranderd en vallen daarmee onder de definitie van "bestendig beheer en onderhoud".

Rijnlands invulling van de zorgplicht

Zoals beschreven in paragraaf 1.2 is het uitgangspunt van de zorgplicht dat iedereen alle handelingen die nadelige gevolgen kunnen hebben voor alle in het wild levende planten en dieren, hun directe leefomgeving achterwege laat.

Het baggeren, schonen en maaien heeft negatieve effecten op planten en dieren. Het geeft verstoring van flora en fauna in en om het water en voor kleinere dieren is het niet te voorkomen dat sterfte optreedt doordat deze met de plantenresten op de kant worden gezet of afgevoerd.

Om te voldoen aan de hoofdtaken van Rijnland is het niet mogelijk om deze activiteiten te vermijden. Rijnland beperkt de verstoring en geeft daarmee invulling aan de zorgplicht door de ingreep zo beperkt mogelijk te houden door het volgen van de volgende uitgangspunten:

- Rijnland voert onderhoud uit met een zo laag mogelijke frequentie;
- Rijnland vermijdt zo veel mogelijk de kwetsbare perioden van flora en fauna;
- Rijnland spaart per onderhoudsbeurt een gedeelte van de waterbodem en de vegetatie.

Bij het uitvoeren van het onderhoud volgen we de richtlijnen uit de gedragscode voor de Wet natuurbescherming. In onderstaande tekst is dit uitgewerkt.

3.2 Werken conform de gedragscode

3.2.1 Voorbereiding

We gaan er van uit dat beschermde soorten in en om de watergangen aanwezig kunnen zijn. We voeren het onderhoud zodanig uit dat we deze soorten zo min mogelijk verstoren of schaden. De populaties van deze soorten zullen behouden blijven doordat deze zich na afronding van de werkzaamheden kunnen herstellen.

3.2.2 Periode van werken

Volgens de gedragscode wet natuurbescherming is jaarrond baggeren, schonen en maaien toegestaan. Er is echter een aantal uitzonderingen. Hieronder noemen we deze uitzonderingen:

- Rietlanden mogen niet gemaaid worden in het broedseizoen (februari t/m augustus);
- In Natura2000 gebieden kunnen restricties gelden voor de uitvoeringsperiode;
- Als er beschermde amfibieën (met uitzondering van de rugstreeppad) aanwezig zijn mag alleen gewerkt worden tussen september en 1 februari.

-
- Als broedvogels aanwezig zijn, mag in de directe omgeving niet gewerkt worden. Dit is verder toegelicht in paragraaf 3.1.9.

Voor andere soorten hanteren we geen specifieke periode van werken. Het heeft de voorkeur om buiten het broedseizoen te werken omdat veel beschermde soorten kwetsbaar zijn in het voortplantingsseizoen. In deze periode moet ook gecontroleerd worden of er broedvogels aanwezig zijn (zie 3.1.9).

3.2.3 Sparen van vegetatie en waterbodem

Het sparen van vegetatie en waterbodem biedt de mogelijkheid voor dieren en planten om te overleven tijdens en na ingrepen in de leefomgeving zoals baggeren, schonen en maaien. De planten en dieren behouden door het sparen een deel van hun leefgebied en dieren kunnen vluchten naar het gespaarde gedeelte. Hieronder lichten we de verschillende activiteiten toe.

Baggeren en schonen van watergangen

Voor baggeren en schonen geldt dat 25% van de waterbodem en vegetatie in de watergang gespaard moet worden. Als de plant krabbenscheer in het water aanwezig is, moet er minimaal 50% gespaard worden conform de gedragscode.

Indien het niet mogelijk is om 25% van de watergang te sparen, dan wordt 25% ruimtelijk gespaard. Dit mag alleen als het niet anders mogelijk is en moet goed onderbouwd vastgelegd worden. In peilvakken stellen we dat maximaal 75% van de watergangen gebaggerd mogen worden in één jaar.

In Natura2000 gebieden kunnen er andere voorschriften zijn. De werkzaamheden moeten dan ook afgestemd worden met de natuurbeheerder en Cluster Beleid en Omgeving team beleid & advies (waterkwaliteit & waterketen). Als werkzaamheden overlappen zoals bijvoorbeeld eerst het schonen van de watergangen om vervolgens de watergang te gaan baggeren moet hetzelfde deel van de watergang gespaard worden.

Maaien van begroeiing

Voor het sparen van vegetatie tijdens een maaibeurt maakt de gedragscode onderscheid tussen verschillende typen vegetatie. Gazons en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen mogen volledig gemaaid worden. Bij het maaien van oevervegetatie moet minimaal 50% van de vegetatie gespaard worden. Dit heeft als reden dat in geheel Rijnland er in oevervegetatie verschillende beschermde soorten aanwezig kunnen zijn, zoals de waterspitsmuis. Om deze reden moet de helft van de vegetatie het gehele jaar gespaard worden. Van alle andere vegetatie moet minimaal 25% gespaard worden per maaibeurt.

3.2.4 Watertemperatuur

Bij schonen en baggeren wordt er rekening gehouden met de watertemperatuur. Voor schonen en baggeren geldt dat onderhoud aan het nat profiel uitsluitend wordt uitgevoerd als de watertemperatuur lager is dan 25°C. Het werken bij hogere watertemperatuur kan tot zuurstofloosheid van het water leiden met vissterfte tot gevolg.

Voor baggeren geldt dat indien de watergang dichtgevroren is, doorgebaggerd kan worden tot een ijsdikte van 3 cm. Het ijs dient hierbij voorzichtig gebroken te worden. Wanneer de ijsdikte na dooi opnieuw 3 cm of minder is, kan het werk worden hervat. De reden hiervoor is dat bij dunne lagen ijs (over het algemeen) er nog niet lang ijs op het water is gelegen, waardoor de zuurstof voorraad onder het ijs nog groot is. Bij dunne lagen ijs kan ook het zonlicht over het algemeen nog makkelijk doordringen in het water. Er kan in deze situatie door algen nog zuurstof geproduceerd worden onder het ijs. Bij dikkere lagen ijs is de verwachting dat zuurstofvoorraad minder groot is. Door de baggerwerkzaamheden kan de zuurstofvraag sterk toenemen en kan er zuurstofloosheid

ontstaan tijdens het baggeren. Om deze reden staat Rijnland dan ook geen baggerwerkzaamheden toe. Bij waargenomen vissterfte neemt de aannemer contact op met de directievoerder.

3.2.5 Voorlopen

Om nesten van vogels, broeihopen en overwinteringsplaatsen van ringslangen en kwetsbare vegetatie op de oever te ontzien wordt vooruitlopend op de werkzaamheden door middel van een inspectie vastgesteld of broedende vogels, hun nesten, broeihopen en winterverblijfplaatsen aanwezig zijn in water of oevers. Er wordt ook gelet op kwetsbare vegetatie. Hieronder zijn maatregelen genoemd om negatieve effecten te voorkomen:

- Markeer de nesten^{*)} en kwetsbare vegetatie (zoals orchideeën) kort voor het uitvoeren van de werkzaamheden;
- Houdt bij het werk vijf meter afstand tot de gemarkeerde objecten;
- Verwijder de markering direct na de werkzaamheden om vermijdbare predatie door kraaien of vossen te voorkomen.
- Markeer broeihopen en overwinteringsplaatsen (bladhopen, wortelkluiten) van ringslangen kort voor de uitvoer van de werkzaamheden.

*) zie ook 3.1.9 voor het sparen van vogelnesten.

3.2.6 Aantreffen van exotische waterplanten

Exotische waterplanten in de watergang en de oever kunnen de doorstroming van water belemmeren en tot zuurstofgebrek in het water leiden. Ook kunnen exotische planten de inheemse waterplanten, oeverplanten en landplanten verdringen waardoor de biodiversiteit afneemt.

Om problemen met wateraan- en afvoer en de (ecologische) waterkwaliteit te voorkomen laat Rijnland exotische waterplanten verwijderen. Het verwijderen van deze planten is een bestekspost die op regiebasis wordt uitgevoerd.

De aannemer die bij het baggeren en schonen van watergangen exotische waterplanten aantreft neemt de volgende maatregelen:

- De aannemer meldt de aanwezigheid van exotische waterplanten aan de directievoerder van Rijnland. Exoten worden pas verwijderd na controle en opdrachtgeven van Rijnland. In geen geval dient de aannemer zelfstandig te besluiten de exoten alvast weg te halen.
- Het baggeren van de watergang kan vervolgd worden waarbij ruim om de exotische waterplanten heen wordt gewerkt. De aannemer houdt bij het baggeren 5 meter afstand tot de zichtbare exotische waterplanten om verspreiding van de exoten te voorkomen.
- Indien bij het melden direct opdracht gegeven wordt tot verwijderen van de exoot, dient er rekening gehouden te worden met de prestatie-eisen. Zo dienen de materialen na het verwijderen van de exoot eerst goed schoongemaakt te worden voor verder geschoond kan worden of dienen er geheel andere machines gebruikt te worden. Door het opvolgen van deze eisen is gewaarborgd dat (resten van) exotische waterplanten niet worden verspreid bij het afzetten en afvoeren van de plantenresten.

De aannemer meldt ook de aanwezigheid van exotische landplanten bij Rijnland. Rijnland stemt intern af welke maatregelen worden getroffen en koppelt dit terug aan de aannemer.

3.2.7 Keuze materieel

Er wordt bij de uitvoering van het werk zo veel mogelijk natuurvriendelijk materieel ingezet en/of sparende technieken toegepast. Hieronder zijn enkele richtlijnen aangegeven om invulling te geven aan de keuze van natuurvriendelijk materieel. Hierbij hebben we onderscheid gemaakt tussen de verschillende activiteiten.

Baggeren

De lokale omstandigheden bepalen voor een belangrijk deel welk materieel voor de werkzaamheden ingezet kunnen worden. Het past binnen de zorgplicht om het meest natuurvriendelijke alternatief te kiezen waar dat mogelijk is. De indruk bestaat dat een zorgvuldige bediening van materieel doorgaans sterker het natuurvriendelijke aspect van de uitvoering bepaalt dan de keuze van het materieel zelf.

Kies materieel dat de taluds en de oeverbegroeiing zoveel mogelijk ontziet, dit voorkomt negatieve effecten op beschermde soorten.

Schonen

Het werken vanaf de kant heeft de voorkeur boven het gebruik van een maaiboot. Maaiboten zorgen voor opwerveling van de waterbodem, zeker bij geringe waterdiepte. Deze opwerveling leidt tot een verhoogd zuurstofverbruik in de watergang, wat tot sterfte van macrofauna en vissen kan leiden. Waar de percelen langs de watergang begaanbaar zijn, wordt daarom gewerkt vanaf de kant. Als de watergangen te breed zijn om vanaf de kant te kunnen schonen of wanneer percelen niet begaanbaar zijn, dan zal de maaiboot worden ingezet.

Bij voorkeur wordt materieel toegepast waarbij water en daarin aanwezige dieren terug kunnen stromen naar de watergang. Het gebruik van een maaikorf heeft de voorkeur boven ander materieel omdat water en fauna door de spijlen van de maaikorf terug in het water vallen.

Het toegepaste materieel mag niet leiden tot omwoeling van de bodem. Het verstoren van de waterbodem heeft grote gevolgen voor de aanwezige fauna en moet daarom altijd voorkomen worden. Het knippen van de vegetatie boven de waterbodem waarbij de wortels van de planten behouden blijven is altijd te verkiezen boven andere schoningsmethoden.

Maaien

Er wordt bij de uitvoering van het werk zo veel mogelijk natuurvriendelijk materieel ingezet en/of sparende technieken toegepast. Hieronder zijn enkele richtlijnen aangegeven om invulling te geven aan de keuze van natuurvriendelijk materieel.

- De maaihogte is minimaal 10 cm, hierdoor wordt schade aan dieren voorkomen;
- Klepelen is niet toegestaan aangezien dit veel schade aan planten en dieren veroorzaakt.

3.2.8 Geef dieren een kans om te vluchten en beperk de verstoring

Veel dieren zijn in staat om te vluchten voor de werkzaamheden. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om zoogdieren en amfibieën in de oevers en om vissen en ringslangen in de watergang. Het is van belang dat met beleid wordt gewerkt en vooral met lage snelheid zodat dieren de kans om te vluchten kunnen benutten. Hieronder zijn maatregelen genoemd die bijdragen om negatieve effecten te voorkomen:

- Machines rijden stapvoets (5 km/u) langs de watergang en over onverhard, begroeid terrein om kleine dieren een kans te geven weg te vluchten;
- Werk in één richting en indien aan de orde van de dichte zijde naar het open water toe zodat vissen en andere dieren kunnen wegvluchten en niet ingesloten raken;

- Voer werkzaamheden uit in de daglichtperiode, dus zonder gebruik te maken van kunstlicht om verstoring van vleermuizen en andere dieren te voorkomen;
- Steile oevertaluds worden ontzien zodat negatieve effecten op nesten van de ijsvogel en oeverzwaluw worden voorkomen.
- Op locaties waar beschermde amfibieën voorkomen, (rugstreeppad uitgezonderd) wordt gewerkt tussen 15 september en 1 februari.
- Op locaties waar krabbenscheer voorkomt, wordt 50% van de krabbenscheer en waterbodembodem gespaard.
- In gebieden waar krabbenscheer voorkomt wordt voldoende bestaande informatie verzameld over het voorkomen van krabbenscheer of wordt gewerkt als de plant zichtbaar is.
- Voorkom schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen.
- Maak zoveel mogelijk gebruik van bestaande infrastructuur.
- Verwijder plantenresten na het schonen zorgvuldig uit het water om zuurstofvraag met als gevolg sterfte van macrofauna en vissen te voorkomen.
- Raak geen ree of damhert aan. Directe aanraking, ook met handschoenen, moet worden voorkomen om te vermijden dat de dieren de mensengeur overnemen waarna het moederdier het dier afstoot. In dekking aangetroffen kalveren worden buiten de werkstrook geplaatst door de dieren aan te vatten met een flinke bos gras.

3.2.9 Sparen van vogelnesten in water en oevers

In de broedvogelperiode (februari t/m augustus) wordt door middel van een inspectie voorafgaand aan de werkzaamheden vastgesteld of broedende vogels en hun nesten aanwezig zijn in water of oevers door een ecologische deskundige (in bijlage 2 zijn de eisen voor een ecologische deskundige opgenomen). De nesten worden kort voor de uitvoer van de werkzaamheden gemarkeerd en ontzien door vijf meter rondom het nest niet te werken. De markering wordt direct na de werkzaamheden verwijderd om vermijdbare predatie door kraaien of vossen te voorkomen.

Hieronder zijn maatregelen genoemd om negatieve effecten te voorkomen:

- Voorlopen om de aanwezigheid van nesten vast te stellen;
- Vijf meter afstand houden tot vogelnesten (in water en oevers) die in gebruik zijn;
- Let goed op broedende vogels: baltsen, nestbouw, broeden en verzorgen van opgroeiende jongen opdat deze tijdens de werkzaamheden niet verstoord raken;
- Als het niet mogelijk is om voldoende afstand tot het nest te houden, dan wordt het werk uitgesteld.

NB: specifiek over nesten van de meerkoet is in de gedragscode het volgende opgenomen: *"Een klein aantal vogels is dermate broedvast, dat hun nesten over korte afstand voorzichtig kunnen worden verplaatst, zonder dat het legsel verloren gaat. De broedende*

vogels zullen de nieuwe nestplaats accepteren en het broeden voortzetten. Dit geldt met name voor de meerkoet. Voor deze soort wordt in deze gedragscode een uitzondering gemaakt. Nesten van meerkoeten mogen tijdens het broedseizoen uit de gevarenszone van de werkzaamheden worden geplaatst onder begeleiding van een deskundige (bijvoorbeeld na instructie) als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn."

Dus: als een nest van een meerkoet in het midden van de watergang ligt of anderszins in de weg zodanig dat het niet mogelijk is de werkzaamheden uit te voeren en daarbij vijf meter afstand te houden, dan mag het nest onder begeleiding van een deskundige voorzichtig verplaatst worden naar een plek in de directe omgeving waar de meerkoet de broedperiode kan afronden.

3.2.10 Sparen van rietvogels en andere dieren in de oevers

Rijnland ontziet bij de werkzaamheden riet en andere oevervegetatie. Om broedvogels en andere dieren in het riet te sparen blijft een zo groot mogelijk deel van de

oevervegetatie staan. Bij het uitvoeren van het werkzaamheden moeten rietkragen ten alle tijden zoveel mogelijk worden ontzien. Het herkennen van vogelnesten in rietkragen is specialistisch werk. Alleen goed geoefende vogelaars kunnen dit werk goed uitvoeren. Het voorlopen en markeren van vogelnesten in het riet is daarom geen optie. Vogelnesten in het riet worden beschermd door het verstoren van rietkragen te voorkomen.

Hieronder zijn maatregelen genoemd om negatieve effecten te voorkomen:

- Gebruik de kortste route van de verharde weg naar de watergang;
- Gebruik de kortste route om de baggerboot te water te laten
- Ga niet met boot en materieel door het riet
- Laat geen borglijnen door het riet slepen

3.2.11 Afzet van bagger en plantenresten

Waar mogelijk wordt bagger en plantenresten op de kant afgezet. Op locaties waar dit niet mogelijk is, worden bagger en plantenresten verzameld en afgevoerd. Bij het afzetten van bagger en plantenresten gelden de volgende aanbevelingen om flora en fauna zoveel mogelijk te sparen:

- Zet bagger en plantenresten buiten de oever af (boven de insteek) om nesten van kleine grondgebonden zoogdieren en kwetsbare plantensoorten zoals orchideeën te sparen;
- Zet bagger en plantenresten op tenminste vijf meter afstand van broeihopen van ringslangen af;
- Zet geen bagger of plantenresten af op wortelkluiten en bladhopen (winterverblijfplaatsen) in gebieden waar de ringslang voorkomt.
- Laat bagger ten minste 48 uur op de kant liggen om amfibieën en andere lopende dieren een kans te geven terug te keren naar de watergang;
- Voer plantenresten zoveel mogelijk af. Om bestaande vegetatie zoveel mogelijk te behouden.

3.2.12 Terugzetten van dieren in de watergang

Met het afzetten van bagger en plantenresten kan fauna op de kant terecht komen. Niet alle dieren zijn in staat zelf terug te keren naar het water. Om onnodige sterfte van deze dieren te voorkomen geldt het volgende:

- Zet alle met het oog zichtbare fauna, zowel beschermd als onbeschermd, die op de afgezette bagger en plantenresten zijn terechtgekomen direct na het uitvoeren van de werkzaamheden, maar in ieder geval binnen twee uur na het afzetten van de plantenresten voorzichtig terug in de geschoonde watergang. Het zal hierbij vooral gaan om vissen die op de kant zijn terechtgekomen en eventueel grote zoetwatermosselen.

3.2.13 Controle of nalopen van bagger en plantenresten

Rijnland laat bagger en plantenresten niet specifiek controleren of "nalopen" op de aanwezigheid van beschermde diersoorten. De dieren die tijdens de werkzaamheden gezien worden, moeten wel terug gezet worden (zie 3.1.12).

De beschermde soorten in Rijnland zijn in staat om te vluchten voor de werkzaamheden (ringslang/waterspitsmuis) of de populaties worden afdoende beschermd door delen van de vegetatie bij het baggeren en schonen te sparen (groene glazenmaker en platte schijfhoren). Door zorgvuldig en gefaseerd te werken in ruimte en tijd blijven populaties van beschermde soorten behouden.

3.2.14 Afvoeren van bagger en plantenresten: aandacht voor exoten

Bij het vervoeren van bagger en plantenresten kunnen exotische dieren onbedoeld worden verspreid. Voorkomen moet worden dat exotische kreeften, macrofauna en vissen in wateren terecht kunnen komen waar deze eerder nog niet voorkwamen.

3.2.15 Beschermd gebied

Als werkzaamheden in natura 2000 gebieden plaatsvinden, worden de werkzaamheden afgestemd met de beheerder en Cluster Beleid en Omgeving team beleid & advies (waterkwaliteit & waterketen). De reden is dat hier vaak beschermde soorten aanwezig zijn maar ook dat er bepaalde voorschriften voor de uitvoer van de werkzaamheden zijn.

3.2.16 Algemene zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is natuurvriendelijk werken, voor alle in het wild levende dieren en planten, het uitgangspunt. Dit betekent dat het kabinet het van belang acht om de eigen verantwoordelijkheid voor het behoud en de bescherming van de natuur tot uitdrukking te brengen. De wet spreekt hierbij van een "algemene zorgplicht". Het uitgangspunt van de zorgplicht is dat iedereen alle handelingen die nadelige gevolgen kunnen hebben voor alle in het wild levende planten en dieren, hun directe leefomgeving of een Nature2000-gebied achterwege laat.

Dat brengt met zich mee dat een ieder op de hoogte dient te zijn van aanwezige natuurwaarden, de kwetsbaarheid ervan en de mogelijke gevolgen daarop van zijn handelen. Vanuit deze zorgplicht dient iedereen dus "voldoende zorg" in acht te nemen voor alle in het wild voorkomende planten en dieren (en dus niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving.

De algemene zorgplicht geldt overal, dus ook op plaatsen waar het gebruik van de gedragscode niet nodig is omdat juridisch beschermde soorten ontbreken. Op plaatsen waar zich wel juridisch beschermde soorten bevinden, geldt het gebruik van de gedragscode als een invulling van de algemene zorgplicht.

In de Wet natuurbescherming is de zorgplicht voor gebieden en soorten als volgt beschreven:

"Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. De zorg houdt in elk geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:

- *dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel*
- *indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of*
- *voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt."*

3.2.17 Documentatie

De voorzorgsmaatregelen worden met het oog op controle door handhavende instanties goed gedocumenteerd.

4. Werkprotocol voor baggeren en herprofilen van wateren (BBO)

Geldig bij de volgende activiteiten:

- Onderhoudsbaggeren van wateren, herprofilering van wateren;
- Het verwijderen van zandkoppen in de watergang en het uitbaggeren van zandvangen.

Uitgangspunten:

- Dit werkprotocol geldt alleen voor werkzaamheden die vallen in categorie bestendig beheer en onderhoud: het baggeren van watergangen tot de leggerdiepte;
- Het baggeren dieper dan de leggerdiepte en het aanleggen van baggerdepots valt in de categorie ruimtelijke ontwikkeling;
- In en langs de watergang kunnen beschermde soorten aanwezig zijn. Deze soorten kunnen verstoord of gedood worden door de werkzaamheden.

Werkwijze baggeren:

- Maak zoveel mogelijk gebruik van natuurvriendelijk materieel;
- Maak zoveel mogelijk gebruik van bestaande infrastructuur;
- Rijdt stapvoets langs de watergang en over onverhard begroeid terrein om kleine dieren een kans te geven weg te vluchten;
- Voer werkzaamheden uit in de daglichtperiode, maak geen gebruik van kunstlicht om verstoring van vleermuizen en andere dieren te voorkomen;
- Werk in één richting en van de dichte zijde naar het open water toe zodat vissen en andere dieren kunnen wegvluchten en niet ingesloten raken;
- Bagger watergangen uitsluitend bij watertemperaturen lager dan 25°C;
- Bagger niet bij ijsdiktes groter dan 3 cm. Wanneer de ijsdikte na dooi opnieuw 3 cm of minder is, kan het werk worden hervat. Bij waargenomen vissterfte neemt de aannemer contact op met de directievoerder;
- Breek voorzichtig het ijs (<3 cm) als de watergang is dichtgevroren;
- Rij met materieel zo min mogelijk op taluds en door oeverbegroeiing;
- Gebruik de kortste route van de verharde weg naar de watergang;
- Ga niet met materieel door het riet;
- Laat geen borglijnen door het riet slepen;
- Spaar 25% van vegetatie en waterbodembodem in het natte profiel (per watergang of peilvak).
- Spaar op locaties waar krabbenscheer voorkomt minimaal 50% van de krabbenscheer en waterbodembodem;
- Ecologisch deskundige (zie bijlage 2) markeert kort voor uitvoering van het werk:
 - o Vogelnesten in de watergang en de oever (februari tot en met augustus)
 - o Kwetsbare vegetatie (zoals orchideeën) in de oever;
- Ecologisch deskundige (zie bijlage 2) markeert kort voor uitvoering van het werk:
 - o Broeihopen van ringslang in de oever
 - o Winterverblijfplaatsen van de ringslang (wortelkluiten, bladhopen etc.)
- Houdt bij uitvoering van het werk vijf meter afstand tot vogelnesten. Voor meerkoeten is er een uitzondering (zie bijlage 1);
- Neem contact op met de directievoerder als het niet mogelijk is om vijf meter afstand tot nesten te houden;
- Ontzie steile oevertaluds zodat negatieve effecten op nesten van de ijsvogel en oeverwaluw worden voorkomen;
- Werk in gebied met beschermde amfibieën alleen in de periode van 15 september en 1 februari;
- Neem contact op met Rijnland, indien exotische planten worden aangetroffen;
- Zet bagger buiten de oever af (boven de insteek) om nesten van kleine grondgebonden zoogdieren en kwetsbare plantensoorten te sparen;
- Zet bagger waar ringslangen kunnen voorkomen af op tenminste vijf meter afstand van de broeihopen van ringslangen;
- Zet geen bagger af op wortelkluiten en bladhopen (winterverblijfplaatsen) in gebieden waar de ringslang voorkomt;
- Zet alle fauna die op de afgezette bagger terecht is gekomen, bij voorkeur direct, maar in ieder geval binnen twee uur na het afzetten van de bagger voorzichtig terug in de gebaggerde watergang. Het zal hierbij vooral gaan om vissen die op de kant terecht zijn gekomen en eventueel grote zoetwatermosselen;
- Laat bagger ten minste 48 uur op de kant liggen om amfibieën en andere lopende dieren een kans te geven terug te keren naar de watergang.

5. Werkprotocol voor schonen van wateren (BBO)

Geldig bij de volgende activiteiten:

- Schonen of hekkelen van wateren;
- Schonen van water met behulp van een maaiboot;
- Op de kant brengen van vegetatie.

Uitgangspunten

- De werkzaamheden betreffen het verwijderen van vegetatie in het water;
- Het verwijderen van vegetatie is werk in het kader van bestendig beheer en onderhoud;
- In en langs de watergang kunnen beschermde soorten aanwezig zijn. Deze soorten kunnen verstoord of gedood worden door de werkzaamheden;

Werkwijze algemeen

- Voorkom schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen.
- Maak zoveel mogelijk gebruik van natuurvriendelijk materieel;
- Rijdt stapvoets langs de watergang en over onverhard begroeid terrein om kleine dieren een kans te geven weg te vluchten;
- Maak zoveel mogelijk gebruik van bestaande infrastructuur;
- Voer werkzaamheden uit in de daglichtperiode, maak geen gebruik van kunstlicht.
- Werk in één richting en van de dichte zijde naar het open water toe zodat vissen en andere dieren kunnen wegvluchten en niet ingesloten raken;
- Schoon watergangen uitsluitend bij watertemperaturen lager dan 25°C;
- Gebruik de kortste route van de verharde weg naar de watergang;
- Gebruik de kortste route om de maaiboot te water te laten;
- Ga niet met boot en materieel door het riet;
- Laat geen borglijnen door het riet slepen;
- Werk in gebied met beschermde amfibieën alleen in de periode van 15 september en 1 februari;
- Spaar 75% van vegetatie in het natte profiel van de watergang of in het peilvak.
- Spaar de vegetatie in het talud door de korf niet over de vegetatie te laten schrapen (zowel bij de inzet als bij het ophalen).
- Laat bij het schonen de (vaste) bodem zoveel mogelijk ongemoeid;
- Spaar op locaties waar krabbenscheer voorkomt minimaal 50% van de krabbenscheer;
- Ecologisch deskundige (zie bijlage 2) markeert kort voor uitvoering van het werk:
 - o Vogelnesten in de watergang en de oever (februari tot en met augustus)
 - o Kwetsbare vegetatie (zoals orchideeën) in de oever;
- Ecologisch deskundige (zie bijlage 2) markeert kort voor uitvoering van het werk:
 - o Broeihopen van ringslang in de oever
 - o Winterverblijfplaatsen van de ringslang (wortelkluiten, bladhopen etc.)
- Ontzie steile oevertaluds zodat negatieve effecten op nesten van de ijsvogel en oeverzwaluw worden voorkomen;
- Houdt bij uitvoering van het werk vijf meter afstand tot vogelnesten. Voor meerkoeten is er een uitzondering (zie bijlage 1);
- Neem contact op met de directievoerder als het niet mogelijk is om vijf meter afstand tot nesten te houden;
- Neem contact op met de directievoerder als exotische planten worden aangetroffen;
- Verwijder plantenresten na het schonen zorgvuldig uit het water om zuurstofvraag met als gevolg sterfte van macrofauna en vissen te voorkomen;
- Zet plantenresten waar ringslangen kunnen voorkomen af op tenminste vijf meter afstand van broeihopen van ringslangen;
- Zet geen plantenresten af op wortelkluiten en bladhopen (winterverblijfplaatsen) in gebieden waar de ringslang voorkomt;
- Zet plantenresten buiten de oever en boven de insteek af om nesten van kleine grondgebonden zoogdieren en kwetsbare plantensoorten te sparen;
- Zet alle fauna die op de afgezette plantenresten terecht is gekomen, bij voorkeur direct, maar in ieder geval binnen twee uur na het afzetten van de plantenresten voorzichtig terug in de geschoonde watergang. Het zal hierbij vooral gaan om vissen die op de kant terecht zijn gekomen en eventueel grote zoetwatermosselen;
- Laat plantenresten ten minste 48 uur op de kant liggen om amfibieën en andere lopende dieren een kans te geven terug te keren naar de watergang.

6. Werkprotocol voor maaien van bermen, dijken, gazons en oevers (BBO)

Geldig bij de volgende activiteiten:

- Maaien van bermen;
- Maaien van dijken en kaden;
- Maaien van gazons;
- Maaien van rietland;
- Maaien van overige waterschapsterreinen;
- Maaien van oevers.

Uitgangspunten

- De werkzaamheden betreffen het maaien van vegetatie (niet zijnde schonen van watergangen) in het kader van bestendig beheer en onderhoud;
- In en langs (omgeving) de watergang kunnen beschermde soorten aanwezig zijn. Deze soorten kunnen verstoord of gedood worden door de werkzaamheden;

Werkprotocol algemeen

- Maak zoveel mogelijk gebruik van natuurvriendelijk materieel;
- Voorkom schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen.
- Voer werkzaamheden uit in de daglichtperiode, maak geen gebruik van kunstlicht om verstoring van vleermuizen en andere dieren te voorkomen;
- Werk in één richting en van de dichte zijde naar het open water toe zodat vissen en andere dieren kunnen wegvluchten en niet ingesloten raken;
- Maaien met een klepelmachine is niet toegestaan en er wordt geen apparatuur gebruikt met een aanzuigende werking;
- Werk in gebied met beschermde amfibieën alleen in de periode van 15 september en 1 februari;
- Maaien van gazons en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen kunnen het gehele jaar plaatsvinden, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels of andere juridisch beschermde soorten;
- Maaien van rietland vindt uitsluitend plaats buiten het broedseizoen van de vogels (februari t/m augustus). Buiten het broedseizoen wordt maximaal 75% gemaaid.
- Maai van de oeverbegroeiing maximaal 50% zowel binnen als buiten het broedseizoen;
- Maaien van vegetatie die niet valt in een van de bovengenoemde categorieën mag maximaal 50% in het broedseizoen gemaaid worden en maximaal 75% buiten het broedseizoen;
- Ecologisch deskundige (zie bijlage 2) markeert kort voor uitvoering van het werk:
 - o Vogelnesten in het werkterrein (februari tot en met augustus)
 - o Kwetsbare vegetatie (zoals orchideeën) in de oever;
- Ecologisch deskundige (zie bijlage 2) markeert kort voor uitvoering van het werk:
 - o Broeihopen van ringslang in de oever
 - o Winterverblijfplaatsen van de ringslang (wortelkluiten, bladhopen etc.)
- Ontzie steile oevertaluds zodat negatieve effecten op nesten van de ijsvogel en oeverzwaluw worden voorkomen;
- Houdt bij uitvoering van het werk vijf meter afstand tot vogelnesten. Voor meerkoeten is er een uitzondering (zie bijlage 1);
- Neem contact op met de directievoerder als het niet mogelijk is om vijf meter afstand tot nesten te houden;
- Neem contact op met Rijnland, indien exotische planten aanwezig zijn;
- Raak reeën of damherten niet aan. Directe aanraking, ook met handschoenen, moet worden voorkomen om te vermijden dat de dieren de mensengeur overnemen waarna het moederdier het dier afstoot. In dekking aangetroffen kalveren worden buiten de werkstrook geplaatst door de dieren aan te vatten met een flinke bos gras;
- Stel behalve bij gazons de maaihoogte in op minimaal 10 cm om negatieve effecten zoveel mogelijk te voorkomen;
- Neem contact op met Rijnland indien exotische planten aanwezig zijn.
- Voer plantenresten zoveel mogelijk af;
- Zet plantenresten waar ringslangen kunnen voorkomen af op tenminste vijf meter afstand van broeihopen van ringslangen;
- Zet geen plantenresten af op wortelkluiten en bladhopen (winterverblijfplaatsen) in gebieden waar de ringslang voorkomt.

Bijlage 1. Werkwijze omgang nesten meerkoet

Uitzondering meerkoet

Een klein aantal vogels is dermate broedvast, dat hun nesten over korte afstand voorzichtig kunnen worden verplaatst, zonder dat het legsel verloren gaat. De broedende vogels zullen de nieuwe nestplaats accepteren en het broeden voortzetten. Dit geldt met name voor de meerkoet. Voor deze soort wordt in deze gedragscode een uitzondering gemaakt. Nesten van meerkoeten mogen tijdens het broedseizoen uit de gevarenzone van de werkzaamheden worden geplaatst onder begeleiding van een deskundige (bijvoorbeeld na instructie) als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn.

Bijlage 2. Definitie ecologisch deskundige

DEFINITIE ECOLOGISCH DESKUNDIGE

Onder een ecologisch deskundige verstaan we een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of te begeleiden, die aantoonbaar zowel een opleiding als kennis en ervaring heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Een deskundige:

- heeft een afgeronde hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; of
- heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren;

Daarnaast heeft de deskundige praktijkervaring opgedaan, doordat hij/zij:

- werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en werkzaam is of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

Indien aan bovenstaande is voldaan, kan ook een waterschapsmedewerker als 'ecologisch deskundige' optreden.